

Oponentský posudok habilitačnej práce

Uchádzač: ThDr. Dávida Benku, PhD.

Názov práce: Čo s človekom!?

Podnázov: Biblicko-teologický príspevok k starozmluvnej antropológii na príklade výrokov o človeku ako imago Dei

Odbor habilitačného konania: evanjelická teológia

Oponent: prof. ThDr. Juraj Bándy

Uchádzač podal habilitačnú prácu primeraného rozsahu – 127 strán. Použitá a citovaná literatúra je impozantná. Autor ju uvádza na 12 stranách! Škoda, že práca neobsahuje zoznam citovaných biblických miest.

Habilitant využil možnosť predložiť kvalifikačnú prácu ako súbor viacerých už uverejnených štúdií. V jeho prípade ide o päť rozsiahlejších prác, v ktorých najprv predstavuje hermeneutické pozadie a interpretačné možnosti, ktoré poskytuje biblický kánon, a potom skúma antropológickú koncepciu imago Dei v 1M 1 – 9. Preto sa venuje práve týmto kapitolám, lebo podľa neho sú správy o stvorení „vzorovým príkladom dialogickosti a polyfonickosti textu Hebrejskej biblie.“ (s. 11). V úvodnom komentári poukazuje práve na tento jednotiaci prvok svojich prác. Piatim prácam dáva jednotný ráz skutočnosť, že „výskum biblickej intertextuality, dialogickosti a mnohohlasnosti starozmluvných textov patrí medzi charakteristické a dlhodobé bádateľské záujmy habilitanta“ (s. 9).

1. Aktuálnosť zvolenej témy. Aktuálnosť témy je v tom, že pri jednostrannej a prehnanej literárno-historicko-kritickej analýze biblických textov dochádza k ich atomizácii a tieto predpokladané pôvodné textové jednotky sú stavané nad konečnú podobu textu. Toto nebezpečenstvo si začali uvedomovať viacerí bádatelia na konci 20. storočia, keď začali hovoriť a kríze historicko-kritickej metódy a volali po zmene paradigmy. Jedným prejavom volania po zmene paradigmy je opätovný záujem o kánon.

2. Zvolené metódy spracovania. Autor používa pri spracovaní látky vždy primerané metódy. V štúdiách, ktoré sú všeobecného rázu, je to deskripcia, analýza a syntéza. Ako sám autor hovorí, práce, v ktorých sa venuje rozboru konkrétnych biblických textov, „nie sú exegetickými

štúdiami, i keď z exegézy vychádzajú“, ale ide v nich skôr o „biblicko-teologický príspevok k starozmluvnej antropológii“ (s. 8).

3. Spracovanie teoretickej a empirickej časti. Témy v jednotlivých štúdiách sú spracované podrobne a prehľadne. Čitateľ nemá ťažkosti so sledovaním myšlienkového chodu v autorovej argumentácii.

4. Formálna stránka. Práca aj po formálnej stránke spĺňa požiadavky kladené na vedecké publikácie. Látka je prehľadne členená. V texte je len minimum tlačových chýb, ktoré by odvádzali pozornosť čitateľa od obsahu. Na tieto chyby upozornil recenzent autora ústne.

5. Originálny prínos práce. V štúdiu „Písmo ako kánon“ po predstavení diel B. S. Childsa a J. A. Sandersa ukázal uchádzač konkrétny a praktický dosah toho, že kánon „nie je len normatívnou zbierkou posvätných spisov, ale aj hermeneutickou veličinou, ktorá podnecuje a pozýva prostredníctvom Ducha Svätého veriace spoločenstvá a kazateľov k formulovaniu neustále aktuálnej zvesti Slova Božieho v službe cirkvi“ (s. 24).

V štúdiu „Dialogickosť biblického textu“ poukazuje autor na to, ako „nepotlačená mnohohlasnosť Písma...sa môže stať plodnou pre teológiu a cirkev“ (s. 28) Predstavuje to na príklade dvoch správ o stvorení, kde „dialóg textov ako nezmiešaných hlasov nám umožňuje nahliadnuť do mnohovrstevnatosti človeka, prachu zeme a zároveň Božieho obrazu, vo veľkom rozprávaní biblického príbehu“ (s. 30).

Problému napätia medzi rozmanitosťou a celistvosťou osťou Písma sa venuje uchádzač v štúdiu „Mnohohlasnosť a autorita biblického textu“. Je cenné, že otázky, ktoré si kladie, „sú ovplyvnené spoločenskými podmienkami a teologickým kontextom na Slovensku“ (s. 32). Po skúmaní dialogickosti a polyfónnej povahy biblických textov dochádza k záveru, že „veľkou prítlačivosťou polyfónnej literatúry je, že motivuje čitateľa k účasti na dialógu. Nie sú to texty, ale hlasy, ktoré človek môže počuť a na ktoré môže reagovať... Verím, že toto je jeden z účinkov Písma svätého“ (s. 45).

V štúdiu „Je človek stvorený ako dobrý?“ analyzuje autor štruktúru 1M 1, 1 – 2, 4a a rieši otázku: „Prečo nie je človek explicitne označený ako dobrý, ako je to pri väčšine diel stvorenia?“ (s. 48). Potom si všíma textové prepojenia medzi správou o stvorení a stavbou svätostánku, Dekalógom a múdroslovnou tradíciou. Autorove analýzy majú dosah pre systematickú teológiu v problematike de peccato originalis.

Ťažiskovým dielom habilitačnej práce je štúdia „Človek ako Boží obraz: esencia alebo funkcia?“ V úvode autor správne konštatuje, že v správe o stvorení človeka na Boží obraz „ide o biblický text s enormnými dejinami výkladu a pôsobenia“ (s. 57). V oblasti teológie je to najmä dogmatika, etika a teologická antropológia (s. 58), ktorá sa zaoberá problémom, v čom

spočíva podobnosť človeka Bohu. Keďže samotná správa o stvorení nehovorí o tom, v čom je táto podobnosť, autor správne hovorí, že odpovede treba hľadať v staroorientálnom a v biblickom kontexte. Po takto nastolenej problematike a naznačení riešenia nasledujú kapitoly, v ktorých je predstava o podobnosti človeka Bohu / božstvu predstavené podrobne a prehľadne najprv v staroorientálnych a potom v biblických súvislostiach. Najmä analýzy biblických textov, v ktorých sa vyskytuje táto téma, ukazujú, že autor je zručný a precízny exegeta. Dokladom jeho precíznosti sú tabuľky (na s. 88, 89, 92 a 95), v ktorých porovnáva zhody a odlišnosti paralelných textov.

Najmä locus classicus učenia o imago Dei (1M 1, 26 - 27) je podrobený všestrannému a starostlivému rozboru (s. 72 - 87). Autor správne konštatuje, že „v pôvodnom kontexte sa kňazskí autori vôbec nesnažili o charakterizovanie človeka na spôsob metafyzickej definície podstaty“, ale „zvolili spôsob zasadzovať ho do podstatných a kľúčových koordinát Božieho tvorenia“ (s. 81).

Pri podrobnom skúmaní nejakej vedeckej otázky sa vynárajú ďalšie otázky čo problémy. Tak je to aj v prípade ťažiskovej práce habilitanta. Poukazuje na potrebu preskúmať koncept imago Dei v súvislosti so Zákom o kráľovi v 5M 17 a s príbehom a Dávidovom nástupníctve (pozri s. 110). Prajem mu dobré zdravie, aby sa mohol popasovať s týmito otázkami.

6. Literatúra, citácie. Autor pracuje s rozsiahlou literatúrou. Všíma si najnovšie domáce i zahraničné publikácie, ktoré sa týkajú témy práce. Použité pramene cituje presne.

7. Originalita, písomné hodnotenie. Ako vyplýva z protokolu o kontrole originality, ktorý dostal oponent k dispozícii, o autorstve uchádzača niet pochybností.

8. Zhodnotenie a otázky. Habilitačnú prácu uchádzača hodnotím ako veľmi kvalitnú. Úvodný komentár vhodne zastrešuje jednotlivé štúdie, resp. dáva ich na spoločného menovateľa. Zvlášť oceňujem, že autor má na zreteli aj praktickú oblasť, v ktorej môžu byť výsledky jeho bádania využité.

Otázky:

a) V čom vidí uchádzač rozdiel medzi kánonickým prístupom a medzi zásadou „Scriptura Scripturae interpret“?

b) Pokladá uchádzač Gressmannovo prirovnanie biblických literárnych vrstiev k sutinám, v ktorých archeológovia postupne skúmajú jednotlivé vrstvy, za vhodné či primerané? (Gressmanna cituje na s. 27 a 35)

c) Ako možno zosúladiť tvrdenie, že „pojmem kánon je z historického hľadiska anachronizmom“ (s. 44), s 39. veľkonočným listom Athanasia z r. 367, v ktorom sú vymenované spisy, ktoré sú κανονιζόμενα?

d) Ako by obstála argumentácia Magne Saeboa (s. 45), ak by sme hebrejské slovo „*dábár*“ neprekladali ako „slovo“?

e) Do hodnotenia „veľmi dobré“ v 1M 1, 31 nie je zahrnutý – hoci nie je menovaný - aj človek?

f) Ak obe správy o stvorení vedú „vzájomný dialóg“ (s. 55) a 1M 2 – 3 je predsa len „staršou verziou“ (tamtiež), môže z toho vyplývať, že 1M 2 – 3 je reakciou *redaktora* Pentateuchu (alebo pradejín) na kňazskú správu o stvorení?

g) Mohol by popri Ž 8 poslúžiť aj Ž 82 na dokreslenie konceptu imago Dei?

9. Odporúčanie komisii na obhajobu. Habilitačnú prácu ThDr. Dávida Benku, PhD. pokladám za starostlivo vypracovanú, hodnotnú, originálnu a aktuálnu. Navrhujem, aby po úspešnej obhajobe bol kandidátovi udelený vedecko-pedagogický titul docent (doc.).

Šamorín, 8. apríla 2024

prof. ThDr. Juraj Bándy